

Noves aportacions al coneixement florístic de l'Empordà - IV

A new contribution to the flora of the Empordà (Catalonia, NE Iberian Peninsula) - IV

Rebut: 04.10.05

Acceptat: 20.09.06

En el decurs de les prospeccions florístiques realitzades en els darrers tres anys a les comarques de l'Alt i Baix Empordà, s'han herboritzat diversos tàxons singulars que completen algunes de les aportacions ja publicades anteriorment (Font *et al.*, 1998). En aquest treball se cita per primer cop al Principat la composta *Evax lusitanica*. La resta de tàxons són novetats per a aquestes comarques o bé suposen l'herborització recent d'espècies citades de molt antic que no havien estat indicades darrerament i que en alguns casos suposen les úniques o darreres localitats cogegudes a Catalunya.

Els tàxons apareixen ordenats alfabèticament i se citen seguint els criteris nomenclaturals proposats a Bolòs *et al.* (2005), acompanyats, si s'escau, d'altres sinònims emprats també per obres botàniques d'ús habitual a casa nostra. Les localitats s'agrupen comarcalment i s'acompanyen de la indicació del quadrat UTM d'1 km de costat pertanyents tots al fus i a la zona de designació 31T. Els plecs testimoni són dipositats a l'herbari de la Universitat de Girona (HGI).

Arisarum vulgare O. Targ.Tozz. subsp. ***simorrhinum*** (Durieu) Maire & Weiller

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, al cau del Duc, EG1155, 150 m, 6-XII-1998, X. Viñas (HGI 15076); Torroella de Montgrí,

prop del còrrec de la Cala Ferriol, EG1559, 140 m, 19-XI-2003, M. Corominas & C. Izquierdo (HGI 18011).

Tàxon característic dels ullastrars i màquies litorals (*Oleo-Ceratonion*) que fou herboritzat per primer cop a Catalunya per Ferrer (1906) al Baix Llobregat i que posteriorment ha estat indicat de manera molt localitzada a diferents punts del litoral català, des del Tarragonès (Vallmitjana, 1947) fins al Maresme (Montserrat, 1964; Loire, 2001). Més recentment es coneix la seva presència al Baix Empordà (Juanola, 2003), on, com a la resta del litoral septentrional de Catalunya, és més abundant la subespècie típica. Les noves localitats empordaneses suposen, doncs, el límit de distribució al Principat d'aquesta aràcia.

Bupleurum semicompositum L.

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, a l'antiga base militar, EG1560, 120 m, 18-VI-2004, J. Font & M. Corominas (HGI 18181).

Teròfit de presència puntual a les terres empordaneses indicat únicament de Llers (Sennen in Malagarriga, 1976) i del cap de Creus (Franquesa, 1995), amb testimonis d'herbari d'ambdues localitats dipositats a l'Institut Botànic de Barcelona (BC-Sennen) i al Centre de Documentació de Biodiversitat Vegetal (BCN), respectivament. Es fa també al massís del Montgrí en els erms litorals, on, malgrat tot, l'hem trobat molt escassa.

Cachrys trifida Mill. (= *Prangos trifida* (Mill.) Herrnst. & Heyn)

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, a la muntanya d'Ullà, al vessant de Santa Caterina, EG0956, 220 m, 30-V-2004, J. Font (HGI 18154).

Confirmem la presència d'aquesta umbel·lífera a Catalunya de la qual només es disposava d'un parell de testimonis d'herbari (BC-Vayreda ut *Cachrys laevigata* Lam.) recol·lectats

al mateix massís del Montgrí per Estanislau Vayreda a final del segle XIX (1882 i 1891). La planta es troba molt localitzada a les clarianes de la garriga prop dels cingles on són més abundants els afloraments rocosos. Durant la primavera de 2004 s'han observat uns 250 exemplars que han completat els períodes de florida i fructificació. Malauradament, aquesta localitat es va veure afectada per l'incendi forestal declarat en aquest massís durant el setembre de 2004, per la qual cosa caldrà fer-ne un seguiment futur per tal de determinar l'evolució de la població.

Corynephorus divaricatus (Pouret.) Breistr. subsp. ***articulatus*** (Desf.) Lainz

ALT EMPORDÀ: l'Escala, al Bol Roig, EG1263, 10 m, 20-V-2004, M. Corominas & J. Font (HGI 18123).

Indicat de diferents localitats interiors de l'Alt Empordà i, amb més seguretat, dels sorralers del golf de Roses (Vayreda, 1879), no ha estat trobat recentment ni existeixen plecs d'herbaris.

Crupina vulgaris Cass.

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, sobre el mas Reguinell, 31T EG1156, 190 m, 31-V-2004, J. Font & M. Corominas (HGI 18132).

Molt rar a les terres gironines on havia estat herboritzat únicament a la serra de l'Albera (Font, 2000). Al Montgrí és una planta localment abundant que viu als pradells terofítics lleugerament nitròfils, per la qual cosa és més freqüent a les vores de camins i llocs amb certa presència humana.

Echium parviflorum Moench (= *E. calycinum* Viv.)

ALT EMPORDÀ: l'Escala, al Bol Roig, EG1362, 35 m, 1-V-2004, J. Font (HGI 18091).

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, a la Muntanya Gran, EG1559, 172 m, 25-III-2004, J. Font & M. Corominas (HGI 18022).

Planta pròpia de les vores de camins i dels llocs moderadament ruderalitzats. Relativament comuna al litoral central de Catalunya, entre el Baix Llobregat i el Tarragonès, molt més rara a les comarques septentrionals (Bollós & Vigo, 1984-2001). A l'Empordà ha estat recol·lectat únicament al cap de Creus, concretament al cap Norfeu (L. Polo in HGI 5660), dada que no apareix als catàlegs locals (Girbal & Polo, 1978; Franquesa, 1995). Així mateix, tal com s'indicava a ORCA (2003, vol. 12 corrigenda), cal esmenar i considerar errònies les citacions selvatanes.

Evax lusitanica Samp.

ALT EMPORDÀ: l'Escala, al turó del mas Vilanera, EG0963, 20 m, 20-IV-2004, M. Corominas & J. Font (HGI 18247).

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, prop dels Perers, EG1559, 170 m, 10-IV-2003, M. Corominas (HGI 17896).

Composta coneguda del quadrant sud-occidental de la península Ibèrica i del nord d'Àfrica (Mateos & Valdés, 2003), que hem herboritzat en erms terofítics sobre substrats sorrenes poc allunyats del litoral. En aquestes localitats conviu amb *Evax pygmaea* (L.) Brot. subsp. *pygmaea*, que és molt més comuna al territori, amb la qual no sembla que presenti diferències ecològiques apreciables però sí una fenologia més primerenca.

Glaucium corniculatum (L.) Rudolph

ALT EMPORDÀ: Masarac, prop de Vilarnadal, a la serra d'Altrera, olivets, 31T DG9688, 100 m, 30-IV-2005, J. Font (HGI 18251).

Planta segetal i ruderal pròpia de les terres estèpiques interiors que deu fer-se de manera esporàdica a les comarques gironines i de la qual no coneixem cap citació anterior.

Knautia integrifolia (L.) Bertol.

ALT EMPORDÀ: Terrades, entre can Quera i can Gratacós, camps de cereals, 275 m (HGI 18295).

BAIX EMPORDÀ: Sant Feliu de Guíxols, a la riera de les Comes [31T EG02], 250 m, 10-VI-1983, X. Viñas & L. Polo (HGI 1979).

GIRONÈS: Llagostera, a Santa Ceclina, 31T DG82, 150 m, 24-VI-1984, X. Viñas (HGI 1978).

Planta molt rara a les comarques gironines de la qual es disposa de molt poques referències bibliogràfiques i de la qual aportem tres localitats inèdites. A Catalunya havia estat citada de les comarques del Maresme, el Vallès Oriental i el Barcelonès on també és molt poc freqüent. Viu als conreus de secà i als erms abandonats. A la localitat altempordanesa es mantenen altres plantes segetals cada cop més rares als nostres sembrats com *Neslia paniculata* (L.) Desv. subsp. *thracica* (Velen.) Bornm. o *Bifora testiculata* (L.) Spreng. ex Schult. in Roem. & Schult.

Lathyrus saxatilis (Vent.) Vis.

ALT EMPORDÀ: Biure, a la solana del puig del Vaquer, DG9087, 90 m, 9-IV-2004, J. Font, (HGI 18027); Terrades, a la serra de Santa Magdalena, DG8685, 475 m, 9-V-2004, J. Font (HGI 18099).

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, a la solana de cala Calella, EG1756, 70 m, 8-IV-2004, M. Corominas & J. Font (HGI 18034); Torroella de Montgrí, pujant al coll de la Creu, EG1055, 150 m, 11-IV-2004, J. Font (HGI 18047).

Molt rar a les comarques gironines on havia estat indicada únicament de Sils (Costa in Cadevall & col·lab., 1913-1937) i del Montgrí (L. Pericot in HGI 1611). Tot i que la seva abundància sembla sotmesa a fortes oscil·lacions interanuals, aquesta papilionàcia és comuna a la localitat baixempordanesa, i reapareix a l'Alt Empordà on no havia estat citada anteriorment (Malagarriga, 1976).

Lotus ornithopodioides L.

ALT EMPORDÀ: l'Escala, al Bol Roig, EG1263, 10 m, 20-V-2004, J. Font & M. Corominas (HGI 18127).

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, llis-tonars entre els olivets al peu de la muntanya, EG1055, 80 m, 15-V-2002, M. Corominas (HGI 17548); Torroella de Montgrí, a l'Aspre Gran, camí de Santa Caterina, EG0957, 50 m, 22-IV-2004 J. Font & M. Corominas (HGI 18105).

Planta que sembla que ha experimentat un procés d'expansió cap a localitats més septentrionals de Catalunya on no se'n tenia cap constància, tot i ser-hi actualment força abundant.

Minuartia hybrida (Vill.) Schischkin in Komarov subsp. *mediterranea* (Ledeb. in Link) O. Bolòs & Vigo

ALT EMPORDÀ: l'Escala, prats secs prop de les Corts, EG0964, 20 m, 23-IV-2002, M. Corominas (HGI 17603).

BAIX EMPORDÀ: Gualta, a la muntanya dels Grossos, EG0852, 30 m, 13-V-2002, M. Corominas (HGI 17663); Fontanilles, a la muntanya dels Grossos, pradells propers al poble, EG0851, 35 m, 15-V-2002, M. Corominas (HGI 17674); Serra de Daró, al Puig de la Roqueta, EG0652, 20 m, 15-III-2003, M. Corominas (HGI 17803); Torroella de Montgrí, a Coma Veces, EG1560, 130 m, 20-IV-2004, M. Corominas & J. Font, (HGI 18063).

Petita cariofil·làcia coneguda dels sorrals marítims del golf de Roses (Molero, 1975; Gesti, 2000) que apareix de manera freqüent als erms terofítics de l'aliança *Stipion capensis* del Baix Empordà.

Paronychia echinulata Chater

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, planells sobre el Racó del Rossinyol, EG1757, 85 m, 8-IV-2004, M. Corominas & J. Font, (HGI 18036).

Molt escassa als pradells terofítics que es fan a les argiles vermelles («terra rossa») que omplen les dolines del sector litoral del massís del Montgrí. Es fa juntament amb un important nombre de tàxons propis de sòls des-

carbonatats, de presència igualment sorprenent en aquest territori, com *Crassula tillaea*, *Ophioglossum lusitanicum*, *Tolpis barbata*, *Hypochoeris glabra*... Les localitats més properes se situen al cap de Creus (Franquesa, 1995) i a la zona litoral de les Gavarres (Montserrat, 1956; M. Juanola in HGI-MJG 3069).

Phleum arenarium L.

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, a les Dunes, EG1257, 85 m, 25-IV-2004, J. Font, (HGI 18082).

Teròfit psammòfil que ha esdevingut molt rar al Principat a causa de la intensa freqüentació de les platges. Es considera que ha desaparegut de la majoria de les localitats conegudes fins a mitjan segle XX, tant a la costa central del Principat com a l'Alt Empordà, on havia estat indicat de Roses per R. Queralt (Gesti, 2000) i del cap de Creus, on fou recol·lectat pel F. Trèmols a final del segle XIX (BC 661661). Tot i que havia estat assenyalat anteriorment del massís del Montgrí (Masip & Polo, 1987), els plecs que hem pogut consultar corresponen a *Koeleria villosa* Pers., amb la qual s'ha confós freqüentment. Nosaltes l'hem trobat sobre sorres no fixades de la duna continental del Montgrí.

Prunus mahaleb L.

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, a vall Gran, camí de Santa Caterina, 90 m, 22-IV-2004, J. Font & M. Corominas (HGI 18103).

Arbust caducifoli que es fa als rasclers i indrets rocosos i més aviat oberts dels massissos calcaris en el domini dels *Quercion ilicis*. La seva presència es restringeix als vessants obacs de la vall de Santa Caterina on ascendeix fins als cingles de la Muntanya d'Ullà. Les localitats més properes se situen a l'Alta Garrotxa (Bou, 1985; Viñas, 1993).

Ranunculus gramineus L.

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, a vall

Gran, camí de Santa Caterina, 90 m, 22-IV-2004, J. Font & M. Corominas (HGI 18103).

Planta característica de l'aliança *Ononidion striatae* de la qual no disposàvem de cap indicació per a les terres gironines. Tanmateix, a banda de la localitat esmentada, recentment ha estat observada a diferents punts de les muntanyes calcàries de la comarca de la Garrotxa (X. Oliver, com. pers.).

Scorzonera hispanica L.

var. *crispatula* DC.

(= *S. hispanica* subsp. *crispatula* (Boiss.) Nyman)

ALT EMPORDÀ: Cadaqués, a la punta del cap de Creus, EG2685, 50 m, 2-VI-1997, P. Feliu, (HGI 13356); Pont de Molins, a la serra dels Tramonts, DG9286, 150 m, 19-V-2001, J. Font (HGI 17161).

BAIX EMPORDÀ: Ullà, a la muntanya d'Ullà, EG0956, 300 m, 30-V-2004, J. Font (HGI 18153).

var. *hispanica*

(= *S. hispanica* subsp. *glastifolia* (Willd.) Arcang.)

ALT EMPORDÀ: Terrades, a l'ermita de Santa Magdalena, DG8585, 500 m, 22-V-1994, J. Font (HGI 6896).

Es coneixien citacions bibliogràfiques d'aquest tàxon a les terres empordaneses (Sennen in Pau, 1905; Vayreda, 1902) de les quals no es disposava de material d'herbari ni havien estat confirmades en temps recents (Malagarriga, 1976; Bou, 1985).

Malgrat que la variabilitat de la morfologia foliar, lligada a l'amplitud ecològica del tàxon, es manté força estable dins de les diferents localitats i únicament en una localitat interior apareixen individus amb tiges més altes i ramificades i fulles de limbe més estret, poc o gens cresp, preferim optar per la categoria varietal seguint el criteri de Díaz de la Guardia & Blanca (1986).

Senecio doronicum (L.) L. subsp. ***gerardii*** (Godr. & Gren.) Nyman

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, a prop de l'ermita de Santa Caterina, EG1156, 175 m, 18-IV-2004, J. Font (HGI 18060).

Planta pròpia de les carenes rocoses en diferents indrets dels Prepirineus i altres serralades calcàries del sud de Catalunya (Bolòs & Vigo, 1984-2001). Nosaltres l'hem observat al sotabosc d'una pineda de pi blanc estassat recentment, tot i que cal esperar que es trobi també en altres indrets del massís del Montgrí on viuen altres tàxons propis de l'aliança *Ononidetalia striatae*, com *Conopodium majus* (Gouan) Loret in Loret & Barr. subsp. *ramosum* (Costa) Silvestre o *Valeriana tuberosa* L.

Serapias parviflora Parl.

BAIX EMPORDÀ: Gualta, a la Muntanya dels Grossos, pradells d'annuals, prop del cementiri, EG0852, 30 m, 13-V-2002, M. Corominas (HGI 17560); Fontanilles, a la Muntanya dels Grossos, prop del poble, EG0851, 40 m, 14-V-2002, M. Corominas (HGI 17561).

Orquidàcia de presència localitzada als llistonars dels petits turons de la plana del Baix Empordà. A Catalunya es coneix únicament del Baix Llobregat (Panareda *et al.*, 1981; González *et al.*, 1998), del Vallès Occidental (L. Sáez, com. verb.) i, darrerament, del Bages (Vila & Fàbrega, 2004). La resta de localitats recollides a Cadevall & col·lab. (1913-1937) cal considerar-les dubtoses (Arnold, 1982).

Stachys brachyclada De Noé ex Coss.

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, als Reguenets, al nord del Rec del Falaguer, EG1757, 80 m, 19-III-2004, J. Font (HGI 18021).

Petit teròfit conegut fins ara únicament del cap de Creus (Franquesa, 1995), a la comarca de l'Alt Empordà, i de la costa de la Marenda

(Font, 2000), a la comarca del Rosselló, tant sobre substrats esquistosos com calcinals. La seva àrea s'estén, doncs, cap al sud en diferents punts propers al litoral del massís del Montgrí.

Stachys maritima Gouan

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, prop del camí dels Quatre Termes, EG1161, 30 m.

Nova subpoblació d'aquesta labiada en franca regressió i amb risc greu de desaparèixer per la forta pressió antròpica a què es troba sotmès el litoral durant les darreres dècades (Barriocanal & Blanché, 2002). Aquesta localitat és la quarta coneguda, que s'afegeix a les de la platja de Pals (Baix Empordà) i les de la Rubina i Sant Pere Pescador (Alt Empordà). Les acumulacions de sorres portades pel vent i retingudes pel massís del Montgrí tornen a suposar un refugi per a les plantes psammòfiles més amenaçades del litoral.

Stipa parviflora Desf.

ALT EMPORDÀ: Figueres, prop de can Miquela, DG9878, 20 m, 19-III-2001, J. Font (HGI 17082).

Primera localitat d'aquesta gramínia a les comarques gironines, molt allunyada de les anteriorment conegudes a les terres interiors i meridionals de Catalunya (Vázquez Pardo & Devesa, 1996). Apareix de manera molt localitzada als codolars fixats del riu Manol, acompanyant les comunitats terofítiques de l'associació *Onobrichydo-Barbuletum* (Corominas, 2003).

Trifolium suffocatum L.

ALT EMPORDÀ: Sant Climent Sesebes, al serrat de les Garrigues, camins argilosos, DG9691, 150 m, 16-V-2002, J. Font (HGI 17332); l'Escala, al turó del Mas Vilanera, EG0963, 15 m, 15-IV-2003, M. Corominas, (HGI 17898).

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, als Perers (Muntanya Gran), EG1559, 160 m, 20-IV-2004, M. Corominas & J. Font, (HGI 18064).

Petit teròfit de floració fugaç, la presència del qual no havia pogut ser confirmada en els darrers anys a les comarques nord-orientals de Catalunya (Franquesa, 1995; Font, 2000), malgrat les nombroses indicacions dels autors anteriors. Després de retrobar-lo en indrets ja esmentats a la bibliografia, sembla que estén la seva àrea cap al sud on es fa en pradells terofítics, a vegades lleugerament calcigats, de sòls descarbonatats entre l'Alt i el Baix Empordà.

***Tulipa sylvestris* L. subsp. *australis* (Link) Pamp.**

BAIX EMPORDÀ: Santa Cristina d'Aro, a la Plana Basarda, DG9727, 120 m, 28-IV-2004, J. Font (HGI 18101).

Tàxon no indicat anteriorment de les serralades litorals septentrionals, només conegut dels prats pedregosos de les zones culminals de la serra de l'Albera (Font, 2000), de Rodes (Franquesa, 1995) i al Montseny.

***Valeriana tuberosa* L.**

ALT EMPORDÀ: Terrades, a la serra de Santa Magdalena, DG8586, 450 m, 9-V-2004, J. Font (HGI 18095).

BAIX EMPORDÀ: Torroella de Montgrí, al Montplà, EG1156, 300 m, 18-IV-2004, J. Font (HGI 18061).

A l'Empordà es fa a les carenes culminals de cingles calcaris juntament amb altres plantes restringides a aquests ambients com *Conopodium majus* subsp. *ramosum*. Les localitats més properes se situen al Montseny, on nosaltres mateixos l'hem herboritzat molt recentment (Montseny, al Pla d'en Jep Xic, DG5327, 1.300 m, 6-V-2001, J. Font, HGI 17148), mentre que resten per retrobar les ci-

tacions de la serra de l'Albera (Gautier, 1898; Font, 2000).

***Vulpia unilateralis* (L.) Stace**

ALT EMPORDÀ: Figueres, als llistonars del castell de Sant Ferran, DG9580, 100 m, 17-IV-2003, M. Corominas (HGI 17881); l'Escala, al turó del Mas Vilanera, EG0963, 15 m, 11-V-2003, M. Corominas (HGI 17952).

BAIX EMPORDÀ: Fontanilles, entre els Formics i el Puig Vilar, en uns pradells terofítics, EG0851, 80 m, 9-V-2002, M. Corominas (HGI 17573); Gualta, a la Muntanya dels Grosos, llistonar prop del cementiri, EG0852, 40 m, 12-V-2002, M. Corominas, (HGI 17683); Foixà, al Romanyinar, en un pradell terofític, DG9957, 25 m, 2-V-2002, M. Corominas (HGI 17577).

Bolòs & Vigo (2001) assenyalen aquesta gramínia estesa per la plana empordanesa, tot i que basant-se en citacions antigues de Bubani (1901), Llenas in Cadevall & col·lab. (1913-1937) i Augustin in Malagarriga (1976) que no havien estat retrobades recentment. De forma accidental apareix a l'Alta Garrotxa (Viñas, 1993).

Agraïments

Els autors volen agrair a Enrique Rico de la Universitat de Salamanca la revisió del material del gènere *Evax*.

JOAN FONT GARCÍA* & MARC COROMINAS XI-FRA*

* Grup de Recerca de Flora i Vegetació. Departament de Ciències Ambientals. Universitat de Girona. Campus de Montilivi, s/n, E-17071 Girona.
A/e: joan.font@udg.es.

Bibliografia

- ARNOLD, J. E. 1982. Notas sobre la distribución de algunas orquídeas en Cataluña. *Folia Botanica Miscelanea*, 3: 67-71.
- BARRIOCANAL, C. & BLANCHÉ C. 2002. Estat de conservació i propostes de gestió per a *Stachys maritima* Gouan (Labiatae) a la península Ibèrica. *Orsis*, 17: 7-20.
- BOLÓS, O. DE & VIGO, J. 1984-2001. *Flora dels Països Catalans*. Vols I-IV. Barcino. Barcelona.
- BOLÓS, O. DE; VIGO, J.; MASALLES, R. M. & NINOT, J. M. 2005. *Flora manual dels Països Catalans*. 3a ed. Pòrtic. Barcelona. 1.310 p.
- BOU, J. 1985. Noves dades per a la flora de l'Alt Empordà (NE de Catalunya) II. *Collectanea Botanica* (Barcelona), 16(1): 165-173.
- BUBANI, P. 1897-1902. *Flora Pyrenaea per ordines naturales gradatim digesta*. Opus posthumum editum curante P. Penzig, in Athenaeo Genuensis botanices professore. Vols 1-4. Ulrico Hoepli. Milà.
- CADEVALL, J. & col·lab. 1913-1937. *Flora de Catalunya: Enumeració i descripció de les plantes vasculars espontànies que fins avui hi ha conegudes i de les més importants que s'hi cultiven*. Vols I-VI. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- COROMINAS, M. 2003. *Estudi tipològic dels prats secs mediterranis calcícoles de l'ordre Thero-Brachypodietalia a les comarques gironines i primers assajos sobre el banc de llavors*. Institut de Medi Ambient. Universitat de Girona. Treball de recerca (inèdit). 249 p.
- DÍAZ DE LA GUARDIA C. & BLANCA, G. 1986. Revisió del gènere *Scorzonera* L. (Compositae, Lactuceae) en la Península Ibèrica. *Anales del Jardín Botánico de Madrid*, 43: 271-354.
- FERRER, E. 1906. *Arisarum simorrhinum* (Durieu) en les muntanyes d'Aramprunyà. *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.*, 6: 114.
- FONT, J. 2000. *Estudis botànics de la Serra de l'Albera: Catàleg florístic general i poblament vegetal de les Basses de l'Albera*. Universitat de Girona. Tesi doctoral (inèdita). 703 p.
- FONT, J.; GESTI, J.; VILAR, L.; JUANOLA, M. & VIÑAS, X. 1998. Noves aportacions al coneixement florístic de l'Empordà - III. *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, 66: 63-72.
- FRANQUESA, T. 1995. *El paisatge vegetal de la península del cap de Creus*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 628 p.
- GAUTIER, P. 1898. *Catalogue raisonné de la Flore des Pyrénées-Orientales*. Publ. Soc. Agric. Sc. Litt. Pyr.-Or. Perpinyà. 550 p.
- GESTI, J. 2000. *El poblament vegetal dels Aiguamolls de l'Empordà: efectes de la creació del Parc Natural sobre la vegetació i propostes per a una gestió dels hàbitats*. Universitat de Girona. Tesi doctoral (inèdita). 740 p.
- GIRBAL, J. & POLO, L. 1978. Flora y vegetación de cabo Norfeu. *Boletín de la Estación Central de Ecología*, 7 (13): 3-22.
- GONZÁLEZ, V., HOYO, R. DEL & MACÍAS, C. 1998. Estudi florístic i corologia de la família *Orchidaceae* al delta del Llobregat. *Spartina*, 3: 11-31.
- JUANOLA, M. 2003. *Flora singular de les Gavarres: Descripció, corologia i propostes de gestió de les espècies d'interès*. Consorci de les Gavarres. La Bisbal d'Empordà. 126 p.
- LOIRE, R. 2001. Conservació de la diversitat biològica al Parc de la Serralada Litoral. *Atzavara*, 9: 63-70.
- MALAGARRIGA, R. P. 1976. Catálogo de las plantas superiores del Alt Empordà. *Acta Phytotaxonomica Barcinonensia*, 18: 1-146.
- MASIP, R. & POLO, L. 1987. Contribució al coneixement de la flora vascular del massís del Montgrí (Empordà). *Scientia gerundensis*, 13: 115-129.
- MATEOS, M. A. & VALDÉS, B. 2003. Novedades para la flora de Marruecos. I. *Lagascalia*, 23: 170-172.
- MOLERO, J. 1975. Notas taxonómicas y fitogeográficas. *Anales del Instituto Botánico A. J. Cavanilles*, 32: 349-361.
- MONTSERRAT RECODER, P. 1956. Flora de la cordillera litoral catalana (porción comprendida entre los ríos Besós y Tordera) (cont.). *Collectanea Botanica* (Barcelona), 5: 1-86.
- MONTSERRAT, P. 1964. Flora de la cordillera litoral catalana (porción comprendida entre los ríos Besós y Tordera) (cont.). *Collectanea Botanica* (Barcelona) 6: 287-351.
- PANAREDA, J. M.; NUET, J. & ROSELL, A. 1981. Notes sobre la flora de la Terra Baixa catalana. *Collectanea Botanica* (Barcelona), 12: 147-152.
- PAU, C. 1905. Plantes observées dans l'Ampourdan. *Boletín de la Sociedad Aragonesa de Ciencias Naturales*, 4: 303-333.
- VALLMITJANA, L. 1947. Una nueva localidad de *Arisarum simorrhinum* Dr. *Collectanea Botanica* (Barcelona), 1: 131-132.
- VAYREDA E. 1879. Plantas notables por su utilidad o rareza que crecen espontáneamente en Cataluña o Apuntes para la flora catalana. *Anales de la Sociedad Española de Historia Natural*, 8: 345-462.
- VAYREDA, E. 1902. Plantas de Cataluña. *Anales de la Sociedad Española de Historia Natural*, 30(4): 492-582.
- VÁZQUEZ PARDO, F. M. & DEVESA, J. A. 1996. Revisió del gènere *Stipa* L. y *Nassella* Desv. (Poaceae) en la Península Ibèrica e Islas Baleares. *Acta Bot. Malacitana*, XXI: 125-189.
- VILA, J. & FÀBREGA, J. 2004. Noves dades sobre orquídes de les comarques del Bages i el Berguedà (Catalunya). In: Notes breus (flora). *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, 72: 84-86.
- VIÑAS, X. 1993. *Flora i vegetació de l'Alta Garrotxa*. Universitat de Girona. Tesi doctoral (inèdita). 672 p.